



Razumkov
centre

**СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО
ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ.
ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ
ДЛЯ УКРАЇНИ**

ЗМІСТ

- 4** **Юрій ЯКИМЕНКО**
Вступне слово
- 5** **Василь ЮРЧИШИН**
Оновлення світових макроекономічних та інституційних тенденцій. Українські впливи
- 53** **Микола СУНГУРОВСЬКИЙ**
Перспективи розвитку оборонної промисловості України
- 59** **Юрій БАЖАЛ**
Динаміка ВВП як індикатор геополітичного стану економіки України
- 61** **Олена БЕРЕСЛАВСЬКА**
Ризики «нового економічного порядку»
- 63** **Володимир БОДРОВ**
Світогосподарські трансформації в контексті нової «консервативної хвилі» та їх вплив на економічне відновлення України
- 66** **Євген БУБЛИК**
Трансформація підходів до монетарної та кредитної політик: виклики та можливості для України
- 68** **Ярослав ЖАЛІЛО**
У пошуках «козирів» на «глобальній шахівниці»: як сучасна глобальність реагуватиме на спроби трансформувати світовий економічний порядок?
- 72** **Владислав ЗИМОВЕЦЬ**
Глобальні шоки і стійкість національних фінансових систем
- 75** **Сергій КОРАБЛІН**
Глобальне економічне лідерство: США vs Китай
- 77** **Володимир КОРНЄЄВ**
Віражі на шляху до «золотої доби» американської економіки
- 81** **Тетяна КРИЧЕВСЬКА**
Трансформація простору криптоактивів: ендогенні та екзогенні чинники
- 84** **Костянтин КУЗНЕЦОВ**
Фінансування державного бюджету України в умовах військової агресії. Внутрішні та зовнішні виклики
- 87** **Олег МАКАРЕНКО**
Виклики стійкості пенсійної системи України, як передумова її трансформації
- 90** **Геннадій РЯБЦЕВ**
Нова реальність глобальних ринків нафти й газу

ЗМІСТ

- 93** **Микола СУДАКОВ**
Глобальний світ та новітні тенденції ерозії порядку модерності
- 96** **Лідія ТКАЧЕНКО**
Стратегічне планування соціального розвитку: можливості і виклики для України в умовах трансформації світового економічного порядку
- 99** **Ганна ХАРЛАМОВА, Андрій СТАВИЦЬКИЙ, Марія НАУМОВА**
Сучасні трансформації фінансування наукової публікаційної активності в Україні: виклики, витрати та іміджеві ризики
- 102** **Віталій ШАПРАН, Наталя ШАПРАН**
Деіндустріалізація як причина антагонізму між розвинутими ринками і ринками, що розвиваються
- 105** **Олександр ШАРОВ**
Трампізм та питання країнознавства
- 108** **Наталія ШЕЛУДЬКО**
Якість інституцій в періоди глобальних трансформацій: актуальні завдання для України
- 110** **Олена ШУБРАВСЬКА, Катерина ПРОКОПЕНКО**
Перспективи розвитку аграрного сектору України в умовах сучасних глобальних викликів

Наукові редактори:

Юрій Якименко, Президент Центру Разумкова;

Василь Юрчишин, директор економічних і соціальних програм Центру Разумкова.

Редакційно-видавничий відділ: Зорина Міщения, Ольга Перевозник, Тетяна Овсяник.

Публікація відображає лише точки зору авторів, жодна офіційна вітчизняна, зарубіжна та міжнародна інституція не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

ГЛОБАЛЬНИЙ СВІТ ТА НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕРОЗІЇ ПОРЯДКУ МОДЕРНОСТІ

Микола СУДАКОВ
доцент Академії праці, соціальних відносин та туризму

Світовий суспільний порядок, як його і сьогодні розуміє переважна більшість авторитетних суспільствознавців, тривалий час сприймався як система, що здатна до саморегуляції та самовідтворення. Інститути, норми, економічні моделі, міжнародні правила гри – все це відбувалося під гаслами стабільності, передбачуваності та прогресу. Водночас така конструкція порядку дедалі більше виявляє ознаки внутрішньої суперечності: той самий порядок, що мав бути гарантом стабільності, починає продукувати механізми власного розпаду. Однак різке прискорення технологічних змін, зростання соціальної нерівності, втрати інституційної довіри та політичний популізм – виявляються не зовнішніми загрозами, а результатами внутрішньої логіки розвитку модерного порядку. Інструменти, створені для зміцнення контролю й ефективності (від соціальних мереж до алгоритмів штучного інтелекту), дедалі частіше використовуються для дестабілізації, дезінформації та знищення політичної відповідальності. Світ, побудований на прозорості та відкритості, несподівано виявився вразливим до найгрубших форм маніпуляції.

Відтак маємо фундаментальне питання чи є сучасна фаза турбулентності випадковою флуктуацією, яку інститути будуть здатні збалансувати, або ми маємо справу із закономірним етапом розвитку, коли сам механізм вироблення порядку, сформований у модерну добу, втрачає здатність до автокорекції? І відповідно, чи варто шукати способи стабілізації, чи необхідна радикальна переоцінка як самих інститутів, так і нашого уявлення про порядок. На закономірність ерозії порядку можуть вказувати різноманітні тенденції, що найбільш очевидні у технологічній, соціально-економічній та політичній сферах.

По-перше, важливий контекст закономірності ерозії глобального порядку пов'язаний із демографічними змінами, які підривають основи класичної модерної уяви про сталий розвиток. Система модерності, з її фокусом на прогрес, економічне зростання і національні держави, завжди передбачала відносну демографічну стабільність. Проте вже сьогодні багато країн стикаються з безпрецедентними процесами старіння населення, демографічного спаду та масової міграції. Молодь, яка повинна була б стати двигуном інновацій і розвитку, часто опиняється в ситуації нестабільної зайнятості, перевантаженої освіти та втрати орієнтирів.

По-друге, штучний інтелект, автоматизація, економіка цифрових платформ й алгоритмізація управлінських рішень спричинили не просто трансформацію, а радикальну зміну змісту праці. Людський інтелект у багатьох сферах витісняється машинним, що, з одного боку, підвищує ефективність, а з іншого – знецінює когнітивні зусилля і перетворює працівника на гвинтик у цифрово-автоматизованій машині. У цьому контексті дедалі більше уваги привертає феномен інтелектуальної деградації. Сучасна інформаційна екосистема, базована на соціальних мережах і коротких, емоційно заряджених повідомленнях, не стимулює аналітичне мислення, а навпаки – заохочує поверховість, конформізм і реактивність. Поруч з цим зменшується здатність до тривалої концентрації, критичного аналізу та творчого мислення – саме тих якостей, які модерність вважала ознаками раціональної людини. Таким чином, ми маємо справу з одночасним технологічним прогресом і антропологічним регресом.

По-третє, одна з найменш осмислених, але фундаментальних трансформацій сучасного суспільства – це естетизація повсякденного життя та його відрив від колективного політичного досвіду. Якщо модерний світопорядок припускав залученість індивіда

до проєкту майбутнього — через політичну участь, солідарність, професійну репутацію чи ідеологічний вибір — то сучасний глобалізований світ поступово пропонує іншу парадигму: життя як нескінченний потік зручностей, турботи про себе та візуально привабливого стилю.

Нова стилістика життя орієнтує людину не на цілісне буття, а на слайди моментів: подорож, тіло, контент, інтер'єр, їжа та відпочинок, що вочевидь формує людину як користувача, а не як громадянина. Апеляція до «комфорту» витісняє ідею відповідальності, а іронічне дистанціювання замінює ідентифікацію з політичними проєктами. На тлі цього — політична участь, активізм, виборче право, навіть громадянське суспільство — здаються застарілими або маргінальними інструментами. Результатом стає парадоксальна ситуація: сучасне суспільство, що володіє найширшими інструментами комунікації та самовираження, втрачає здатність до політичного самоврядування. Покоління, що виростили у структурі «тіло-подорожі-сторіз», не продукують нових еліт і водночас дедалі менше вимагають оновлення старих. Це сприяє закритості політичного класу, його консервації, а згодом і деградації. Симптоматичні наслідки таких змін виливаються у зростання популізму, політичної апатії, радикалізації суспільств, маніпуляцій через цифрові платформи, падіння довіри до інституцій і традиційних медіа. Усе це вочевидь обмежує здатність демократій виробляти стабільний політичний курс. Вразливість електорату до інформаційних впливів, насамперед з боку авторитарних режимів, посилює внутрішні конфлікти й прискорює процеси розпаду політичної злагоди. Примітно, що розгляд наявної ситуації крізь призму логіки флуктуації також торкатиметься більшості означених вище трендів, проте зміна контексту дозволяє зробити дещо інші висновки.

Так, пандемія та війна в Україні вочевидь продемонстрували реакції здатності мобілізації економіки (з української точки зору дуже незначної та повільної), активації політичного середовища (більш або менш інтенсивного, у правий чи лівий бік). Криза політичного представництва може бути властива періоду трансформації поколінних структур та зміни політичних еліт, що виглядає вельми логічним наслідком політичного

циклу. В економіці — поява нових технологій (ШІ, квантові обчислення), які ще не врівноважені соціальними інститутами, може інтерпретуватись як стадія технологічного шоку, в результаті чого утвердиться нова етика регулювання технологій (аналог GDPR у цифровому просторі). Негаразди в системі освіти стимулюють інноваційні формати освіти, що простежується, наприклад у Фінляндії, Сінгапурі та ін.

Відтак в теоретичній площині постає низка дилем сприйняття поточних змін та їх інтерпретації.

По-перше, чи маємо ми деградацію порядку, чи можливо недооцінюємо силу трансформації як еволюції? Те, що легко назвати «розпадом», може бути переходом у нову форму порядку, яка поки незрозуміла. Як колись старий аристократичний порядок поступився буржуазному, так і тепер ми бачимо глибоку мутацію, а не руйнацію. Децентралізація, цифрова фрагментація, нові форми самоорганізації (від DAO до Telegram-спільнот) — це можливо нова версія політичного буття, яка ще не набула своєї форми. Ілон Маск та Дональд Трамп; TikTok та інші соціальні мережі — не паразитують на недоліках системи, а можуть бути предтечею нової, неконвенційної легітимності.

По-друге, те, що ідентифікується як «деградація інтелекту, можливо являє собою початок іншої когнітивної епохи. Уявлення про інтелект як лінійну глибину, притаманну модерному суб'єкту, вочевидь поступається його сучасному розумінню, де інтелект — швидкий, мережевий, адаптивний, менш рефлексивний, але більш реактивний. Це інший тип розуму, можливо навіть більш придатний до хаотичного світу. Людина епохи TikTok не дурніша — вона просто інакша. Її розум — не для Гегеля, а для виживання в інформаційній турбулентності. Відтак те, що ми спостерігаємо, є зсувом типу раціональності, а не її смертю.

По-третє, політичний популізм та діяльність окремих політичних суб'єктів, що здебільшого видається як політична спекуляція, виступають функціональними агентами-нейтралізаторами надмірної складності. Постмодерна система стала занадто складною у надмірній бюрократії, глобальній

взаємозалежності та надлишку інформації, що створює когнітивне перенасичення. Фігури на кшталт Дональда Трампа чи Ілона Маска можуть бути відповіддю на запит на простоту та дію, нехай навіть грубу. Можливо, ми іронізуємо спрощення лише тому, що боїмося його — але це спрощення може стати єдиною рятівною логікою, яку поки здатна обробити масова свідомість. Люди не дурні, вони просто відмовляються жити за правилами гри, що не приносять сенсу. Відтак апокаліптичні настрої — не симптом розпаду, а відчай модерності, що не виконала власних обіцянок, а пошук нових форм — іноді грубих, популістичних, недосконалих — це, можливо, прорив, а не катастрофа. Не зовсім безпідставним в даному сенсі видається термін «паніка інтелектуальних еліт». Соціологи, інтелектуали, академіки, що звикли до «свого» порядку (ієрархії знання, престижу й фаховості) панікують через «втрату аудиторії». Але такий страх не обов'язково означає руйнацію порядку, просто порядок стає «чужим».

Основними в такій логіці осмислення існуючих соціальних реалій лишаються слова «можливо» й «імовірно». Проте так чи інакше світ постав перед глобальними загрозами, що спричинені турбулентністю у світовому порядку. І мова не лише про загрозу глобальної термоядерної війни. З точки зору теорії соціального контракту, порядок — це первинна передумова вартості, а не навпаки. Безлад руйнує механізми довіри, робить неможливим довгострокове планування, обмін та накопичення. Це означає, що в умовах ерозії глобального порядку ми спостерігаємо не лише політичну, а й ціннісну інфляцію. У цьому сенсі глобальний хаос — це не просто виклик для геополітики. Це виклик для самої ідеї економіки як форми соціального життя. Як не дивно, але у ситуації, коли держави чи альянси дедалі частіше

виявляються неспроможними гарантувати стабільність, а класичні інститути ліберальної демократії втрачають довіру, на перший план виходять транснаціональні корпорації. Google, Meta, Amazon, Microsoft та ін. — це вже не лише економічні гравці, а ключові елементи епістемічного та комунікаційного порядку сучасності. Парадоксально, але саме корпорації, які довгий час декларували нейтралітет і «технологічну аполітичність», опинились у ситуації, де від їхньої позиції залежить збереження базових умов для існування глобального ринку, демократії та миру. Якщо електоральна дезорганізація у США (прикладом чого став феномен Дональда Трампа) призведе до краху інституційного порядку, першим, хто це відчує, будуть саме ті, хто ще вчора вірив у силу алгоритмів і глобального споживчого попиту. Таким чином, великі цифрові корпорації поступово стають новими носіями порядку, незалежно від того, чи готові вони до цієї ролі. Їхній вибір — залишитись пасивними глядачами розпаду чи стати проактивними архітекторами нового світового устрою.

На жаль, Україна постає в центрі цих глобальних процесів не лише як жертва геополітичної агресії, а також як суб'єкт, змушений ухвалювати рішення в умовах наростаючого хаосу. Війна з росією стала каталізатором прискорених трансформацій, у яких співіснують потреба в мобілізації, внутрішня фрагментація, технологічний прорив і гуманітарна втома. Ця ситуація оголює слабкість інституцій, кризу довіри та обмеженість інструментів прогнозування. Напевно, для України, як держави, що прагне до демократичної модернізації, найбільший виклик полягає у здатності тримати баланс між швидкими реакціями та стратегічним баченням. Це вимагає нової якості політики, економіки, управління — і передусім нової якості соціального знання.